

RECENZJE

Ignacy Tłoczek — POLSKIE BUDOWNICTWO DREWNIANE. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1980, s. 201.

Książka ta, wydana w serii „Polskie rzemiosło i polski przemysł” w nakładzie 15300 egz., stanowi syntetyczne opracowania zagadnień związanych z polskim budownictwem drewnianym. Podzielona jest na 12 rozdziałów poprzedzonych „Wstępem” a zakończonych bibliografią i zestawem ilustracji fotograficznych.

We „Wstępie” autor nawiązuje do polskich tradycji budownictwa drewnianego, aktualnego stanu zachowania obiektów wykonanych całkowicie lub częściowo z drewna oraz prób kontynuowania sztuki ciesielskiej z uwzględnieniem współczesnych możliwości stosowania drewna jako surowca konstrukcyjnego i zdobniczego. Jednocześnie autor dokonuje krótkiego przeglądu materiałów źródłowych i publikacji traktujących o architekturze drewnianej w Polsce.

Rozdział I „Drewno jako surowiec” stanowi kompendium wiedzy o drewnie jako surowcu pochodzenia organicznego, potrzebne czytelnikowi do uzmysłowienia sobie jakie to tworzywo ma możliwości z konstrukcyjnego i artystycznego punktu widzenia. W kolejnych podrozdziałach zatytułowanych: 1. Cechy fizyczne drewna, 2. Szkodniki drewna i środki jego ochrony, 3. Oddziaływanie czynników atmosferycznych, 4. Asortymenty drewna budowlanego, 5. Wykonawcy: cieśle, stolarze, budowniczy — autor omawia podstawowe właściwości drewna i czynniki mające istotny wpływ na jego wartość techniczno-dekoracyjną, metody konserwacji i obróbki drewna a także sortymenty stosowane w dawnym cie-

sielstwie. W dalszej części rozdziału ukazuje kształtowanie się rzemiosła ciesielskiego w Polsce oraz jego rozwój i przemiany w kontekście wpływów rodzimych i obcych.

Rozdział II „Systemy konstrukcyjne ścian” traktuje o trzech zasadniczych typach ścian obiektów mieszkalnych, gospodarskich i sakralnych, a mianowicie: słupowo-ramowym, wieńcowym i mieszanym, czyli tzw. przysłupowym. Autor szczegółowo omawia detale architektoniczne ścian takie jak: elementy konstrukcyjne, złącza i stosowane łączniki, podając jednocześnie obszar kraju, na którym występują one jako charakterystyczne cechy wyróżnikowe.

Rozdział III „Nakrycia pomieszczeń” składa się z następujących podrozdziałów: 1. Stropy, 2. Więźba dachowa, 3. Wieże i kopuły, 4. Krycie dachów, 5. Pokrycie słomiane, 6. Poszycie trzcinowe, 7. Pokrycie dranicami, 8. Pokrycie gontem. Autor dokonuje przeglądu typowych rozwiązań stropowo-dachowych w kontekście ich funkcji, konstrukcji, rodzaju materiału budowlanego oraz formy artystycznej. Podkreśla przede wszystkim te cechy dachów, które świadczą o specyfice polskiego stylu, lecz z drugiej strony uwypukla wszelkie różnice regionalne i środowiskowe. Prezentacja wielu technik kształtowania bryły dachu w powiązaniu z różnorodnością materiałów pokryciowych daje pełny obraz rozwoju architektonicznego omawianych części obiektów tak istotnie wpływających na krajobraz zurbanizowanych terenów Polski.

W rozdziale IV „Przykłady najcenniejszych budowli” autor prezentuje główne grupy użytkowe drewnianych budowli mieszkalnych, różnicując je w zależności od typu, regionalnej odmiany i architektonicznego wystroju. W

podrozdziałach zostały opisane i przedstawione na rycinach takie zespoły mieszkalne jak:

— chałupy typu biskupińskiego, podlaskiego i mazurskiego,

— zagrody zamknięte typu pomorskiego, łowickiego i rzeszowskiego,

— osady typu holenderskiego i orawskiego,

— zagrody łemkowskie,

— domy podcieniowe,

— rzemieślnicze domy małomiasteczkowe,

— dworki i dwory polskie,

— pensjonaty, domy wypoczynkowe i letniskowe, wille podmiejskie.

Dla każdego z wyżej wymienionych typów budowli podany jest szczegółowy opis konstrukcyjny i artystyczny, co ułatwia czytelnikowi zrozumienie przyczyn i sposobów, charakterystycznego dla różnych regionów kraju, ukształtowania bryły architektonicznej obiektu. Rozdział ten jest najobszerniejszy w całym opracowaniu, a to ze względu na rolę jaką spełniają domy mieszkalne w życiu człowieka oraz mnogość, różnorodność i bogactwo zdobnicze zachowanych bądź utrwalonych w opisach i ikonografii obiektów.

W rozdziale V „Budowle gospodarcze” autor podaje zwięzłą charakterystykę drewnianych obiektów wykorzystywanych w gospodarstwie rolnym, hodowlanym i łowieckim, takich jak: stodoły, spichrze, lamusy, suszarnie, wędzarnie, składy piwniczne, paśniki, bażantarnie itp.

W rozdziale VI „Karczmy, poczty, ratusze” znalazły się opisy budowli użyteczności publicznej, tj.: karczem, poczt, ratuszy i wójtostw. Autor zaznacza, że wraz z wyżej wymienionymi obiektami wznoszono zwykle budynki pełniące wobec nich rolę służebną, a mianowicie: wozownie, stajnie, kuźnie i kołodziejnie.

Rozdział VII „Budowle sakralne” stanowi przegląd drewnianych obiektów budowlanych kultu religijnego, wznoszonych w Polsce, w ciągu ostatnich

pięciu wieków, przez ludność ośmiu wyznań. Autor przedstawia szczegółowe opisy zachowanych i nie istniejących już świątyń katolickich, ewangelickich, prawosławnych, unickich oraz bóżnic i meczetów wraz z obiektami im towarzyszącymi, a to dzwonnice, kapliczkami, krzyżami przydrożnymi, cmentarnymi itp.

Rozdział VIII „Budowle przemysłowe” zawiera omówienie budowli związanych z przemysłową i rzemieślniczą działalnością produkcyjną człowieka. W tekście i na rysunkach przedstawione są zachowane do czasów dzisiejszych a w wyjątkowych przypadkach jeszcze działające wiatraki, młyny, olejarnie, folusze, papiernie, tęźnie solankowe i kuźnie łącznie z drewnianymi mechanizmami niektórych spośród wymienionych obiektów.

Rozdział IX „Zdobnictwo w architekturze” poświęcony jest jedności funkcji, architektonicznej kompozycji i konstrukcji budowli drewnianych. Autor stwierdza, że czynniki te w powiązaniu ze strukturą i fakturą drewna oraz ciesielskim, stolarskim i snycerskim zdobnictwem ukształtowały na terenach państwa polskiego jedyny, w swoim rodzaju choć zróżnicowany polski styl budownictwa drewnianego. Daje on świadectwo niewyczerpanej inwencji i mistrzowskiego opanowania sztuki budowania osiągniętego przez rodzimych artystów-rzemieślników. W zakończeniu rozdziału autor przypomina sylwetkę Stanisława Witkiewicza, który na przełomie XIX i XX w., a więc w czasach zaniku artystycznego ciesielnictwa, położył niemałe zasługi w dziele ratowania rodzimych form architektury i sztuki ludowej oraz twórczego korzystania z jej dotychczasowych osiągnięć technicznych i artystycznych.

W rozdziale X „Drogi do nowoczesności” autor dokonuje przeglądu form budownictwa drewnianego w ostatnich 70 latach XX w. Zaprezentowane przy-

kłady budynków mieszkalnych i usługowych z okresu międzywojennego oraz wielkowiarymowych konstrukcji drewnianych, klejonych lub scalanych za pomocą metalowych łączników (gwoździe, kształtki metalowe, śruby) z lat powojennych, dają obraz kierunków i celów stosowania drewna we współczesnej architekturze mieszkaniowej, przemysłowej, sportowej i rolniczej. Porównanie dawnej rzemieślniczej technologii ciesielskiej z nowoczesną przemysłową uzupełnia autor liczbowymi danymi techniczno-ekonomicznymi.

Rozdział XI „Zakończenie i wnioski” stanowi syntetyczne podsumowanie przeglądu form budownictwa drewnianego w Polsce.

W rozdziale XII autor zamieścił „Słownik wyrazów technicznych budownictwa drewnianego”, który ma pomóc czytelnikowi w pełnym zrozumieniu używanych w tekście terminów technicznych i określeń ciesielskich zaczerpniętych z języka ludowego.

Kończąc omówienie treści prezentowanej książki należy podkreślić, że stanowi ona zwarty przegląd wiadomości z dziedziny budownictwa drewnianego w Polsce. Napisana jest pięknym, choć niezbyt przejrzystym językiem, a to ze względu na bardzo częste stosowanie przez autora określeń, które nie są już dziś powszechnie znane i zmuszają czytelnika do ciągłego odwoływania się do zamieszczonego w rozdziale XII słownika. Opisy poszczególnych budowli nabrałyby większej klarowności, gdyby były w większości przypadków ilustrowane szczegółowymi rysunkami zamieszczonymi obok tekstu. W rozdziale „Drewno jako surowiec” autor popełnił szereg nieścisłości merytorycznych i terminologicznych przy omawianiu struktury i właściwości drewna, które dla czytelnika nie związanego bliżej z drzewnictwem mogą pozostać niezauważonymi. Aby zawartość tekstu była w pełnej zgodności z tytułem opracowania powinny się w nim również

znaleźć, przynajmniej w postaci krótkich wzmianek, informacje o takich konstrukcjach drewnianych typu ciesielskiego jak: nabrzeża i budowle portowe (np. żuraw gdański i molo sopockie), mosty, konstrukcje podporowe w przemyśle wydobywczym (np. podpory górnicze w kopalni soli w Wieliczce), budowle o charakterze obronnym, drewniane nawierzchnie ulic i chodniki (np. zespół Biskupina). itd.

Strona graficzna książki, wydrukowanej na papierze offsetowym i kredowym w formacie 21 × 19 cm, jest bogata. W tekście opracowanym w opactwie o publikacje własne i kilkadziesiąt polskich i niemieckich pozycji bibliograficznych zamieszczone zostały: 1 mapa, 60 rysunków i 8 ilustracji barwnych. Poza tekstem znalazł się obszerny materiał fotograficzny w postaci 130 zdjęć czarno-białych. Nieliczne usterki edytorskie jak również mało czytelna paginacja wewnętrzna nie umniejszają wartości omawianego opracowania, które stanowi cenne źródło wiadomości o historii polskiego rzemiosła ciesielskiego i jego obliczu współczesnym.

Andrzej Umgelter

Moiseev V. S., Tjulpanov N. M., Janovskij L. N. i inni — LANDŠAFTNAJA TAKSACYJA I FÓRMIROVANIE NAsAŽDIENIJ PRIGORODNYCH ZON. (TAKSACJA KRAJOBRAZOWA I KSZTAŁTOWANIE DRZEWOSTANÓW STREF PODMIEJSKICH). Leningrad, Strojizdat. Leningradskoe otdelenije 1977, cena 1,20 r. s. 224

Zadania postawione w zakresie formowania krajobrazów i prowadzenia gospodarki w lasach rekreacyjnych nie mieszczą się w zaleceniach i pragmatyce, którą posługują się obecnie gospodarstwa leśne. Obowiązujące w naszym kraju instrukcje i plany urządzeniowe